
Maiestas Carolina

Jan Boukal

Již králové Přemysl Otakar II. a Václav II. se pokoušeli kodifikovat zemské právo. Tyto jejich snahy však vyšly naprázdno, neboť narazili na odpor českých šlechticů, kteří nikterak netoužili po tom, aby panovník omezoval jejich pravomoci. Prvním skutečným zemským zákoníkem se tak měl stát Codex Carolinus, který je dnes nesprávně označován jako Maiestas Carolina. Dodnes vžitě pojmenování Maiestas Carolina se poprvé v souvislosti s tímto textem objevilo až v roce 1617, kdy text vydal Pavel Ješín. Jak již napovídá jméno této písemnosti, hlavní podíl na jejím vzniku měl král Karel IV. Není zcela jisté, kdy začal Karel IV. pracovat ve spolupráci se svými rádci na návrhu tohoto zákoníku. Nápad na sepsání zákoníku se v Karlově mysli usadil nejspíš v době jeho nemoci a dlouhého pobytu v Čechách v letech 1350–1352. Jména Karlových konkrétních spolupracovníků spíše tušíme. Nejspíš bychom mezi nimi našli jeho budoucího kancléře Jana ze Středy či pomocného biskupa olomouckého a později rovněž kancléře a magdeburského arcibiskupa Dětricha z Portic. Kolem roku 1353 již existovala první verze jeho návrhu, s jejímž zněním prý vyslovili přední čeští páni na některém ze zemských sněmů předběžný souhlas.

Poté, co se Karel IV. roku 1355 vrátil ze své císařské korunovace v Římě a seznámil českou šlechtu s druhou verzí svého zákoníku, narazil na odpor. Když se ukázalo, že čeští páni své pečeti ke Karlovu zákoníku nepřivesí, Karel se chtěl vyhnout jeho odvolání, a tak si vymyslel, že zákoník shořel a tudíž se o něm již dále nemělo jednat. O údajném shoření zákoníku informoval v listině, vydané 6. října 1355. Panovník i čeští páni se pak nadále měli držet starých právních zvyklostí. Ve skutečnosti Karlov text zkáze nepodleh a v průběhu pozdního středověku byl dokonce několikrát opsán a přeložen do češtiny. Zákoník je v původním latinském znění v dnešní době dochován ve čtyřech kompletních a dvou nekompletních rukopisných exemplářích.

Karel se při tvorbě zákoníku patrně inspiroval zákoníkem císaře Fridricha II., vydaného v italském městě Melfi roku 1231. Karlov zákoník sestává ze 109 článků. Na uspořádání jednotlivých částí zákoníku je dobře patrné, že se nejedná o definitivní verzi textu. Důkazem toho je například předmluva, která se nachází až za první skupinou článků, pojednávajících o křesťanské víře a perzekuci kacířství. Značná část článků se týká posílení královské moci. Karel byl

velmi nespojen s tím, že byla za vlády jeho otce Jana většina královských měst a hradů zastavena české šlechtě. Král by se nikdy neměl obejít bez opěrných mocenských bodů, protože Maiestas obsahuje soupis měst a hradů, které neměly být českým králům nikdy zcizeny, a dále majetků, které mohly být zastaveny pouze dočasně. Na tento oddíl navazují kapitoly o správě a soudnictví, zachování pokoje a právního stavu v zemi, obraně země, hospodaření v královských lesích, o právu odúmrti, právech šlechty a sexuální morálce. Šlechtě se patrně nejvíce nelíbilo to, že by se měla podřídit moci královských „poprávců“, majících za úkol dbát na dodržování zemského míru. Určitě se jim také přičily články o obsazování úřadů, které neměly být drženy dědičně a bylo zakázáno je prodávat či zastavovat. Stejně tak jim jistě nebylo po vůli, že právo odúmrti mělo v Čechách náležet výhradně králi. Zajímavé jsou rovněž části zákoníku, jež jsou věnovány českým královnám. Příslušné články jim zaručovaly včasnou korunovaci, ale rovněž zakazovaly královnách-vdovám provdat se za šlechtice, pokud se nevzdají svých vdovských majetků a neopustí zemi. Toto ustanovení zcela nepochybně reagovalo na sňatky královen-vdov Violy Těšínské a Elišky Rejčky. Maiestas dále zakazovala tzv. ordály, tedy „boží soudy“ pomocí vody a železa, a kruté tresty, jako například vypichování očí, uřezávání nosů či usekávání rukou a nohou.

Maiestas Carolina náleží k vrcholným dílům Karlovy státnické činnosti a pokus o prosazení tohoto zákoníku je svědectvím o Karlově obzvláštním zájmu o právní záležitosti. Přestože zákoník nikdy nevešel v platnost, v průběhu celého pozdního středověku byl pro své kvality užíván coby pomůcka při „nalézání práva“.

Rozšiřující literatura:

BOBKOVÁ, Lenka – BARTLOVÁ, Milena. *Velké dějiny zemí koruny české IVa*. Praha: Paseka, 2003.

Karel IV. Státnické dílo. Richard MAŠEK – Marie BLÁHOVÁ. Praha: Karolinum, 2003.

NODL, Martin. Maiestas Carolina. In: ŠMAHEL, František – BOBKOVÁ, Lenka (eds.). *Lucemburkové. Česká koruna uprostřed Evropy*. Praha: NLN, 2012, 243–244.

NODL, Martin. Maiestas Carolina. Kritické postřehy k pramenům, vyhlášení a „odvolání“ Karlova zákoníku. *Studia Mediaevalia Bohemica* 1 (2009), č. 1, s. 21–36.